

Душко Н. Бабић
Филолошка гимназија
Београд

УДК 821.163.41.09-31 Драгић Л.
Прегледни чланак
Примљен: 12. новембар 2017.
Прихваћен: 23. новембар 2017.

„РАСПАД ИСТОРИЈЕ” У РОМАНУ *КУКАВИЧЈА ПИЛАД*

Апстракт: У овом раду анализиран је роман *Кукавичја пилад* Лабуда Драгића, из перспективе имплицитне концепције историје која се налази у његовом подтексту. Суштину те концепције чини уверење да је историја нешто више од рационализованог хронолошког повезивања догађаја и да представља унутрашњу потребу човека за остваривањем живе и животворне везе са вредностима из живота предака. Роман *Кукавичја пилад* прати историјска збивања у Црној Гори – са фокусом на комитском покрету – тако што открива промене у колективној свести народа, отргнутог од традиционалних, канонизованих вредности. Историја престаје да буде заветна веза живих и мртвих, из стабилног поретка вредности човек улази у маглу модернистичког нихилизма, услед чега се распада породица, нација, идентитет.

Кључне речи: историја, човек, друштво, очеви, синови, породица, распад, Црна Гора, комитски покрет.

У различеној, панорамски заснованој композицији романа *Кукавичја пилад*, основни приповедачки ток односи се на комитски покрет у Црној Гори у време Првог светског рата и непосредно након његовог завршетка. Драгић прихвата основни изазов историјског романа – суву историјску фактографију он имагинативно надограђује и око ње гради слику живе стварности.

Обликујући историјску стварност једног времена и простора, роман изграђује и „заступа” једну кохерентну и целовиту *идеју историје*.

На једном месту у роману стоји да се „дешава општи распад фамилије, државе, душе, судбине – цијела свијета”. Људско трајање у времену као да губи свој смер и смисао. Метежно историјско време, пометеност народа и општи цивилизацијски амбијент као да доносе радикалну промену свести о историји, коју у свом колективном бићу носи свака национална заједница. Драгићев роман може се читати као притајена, унутрашња полемика са тим променама, где се традиционално и класично повијају и круне пред налетом нихилизма модерног времена. У роман је уграђена идеја историје компатибилна са сликом простора, људи, менталитета и језика.

О каквој концепцији историје је овде реч? У њеној основи је уверење да људско трајање у времену, у смењивању година и векова, тежи памћењу и *овековечењу* закона, принципа и вредности живота. Свест о повесном току чува у себи супериорност људског трајања у времену у односу на природни ток. Уланчавање људског трајања, наиме, не може се свести на биолошко продужавање постојања врсте и подмиривање биолошких потреба, као што је случај у животињском свету. Опстанак људске заједнице у времену почиња на организовању *друштвених* форми живота – породице, нације, државе... Однос *човек–друштво* суштински је различит од односа *животињска заједница–врста*. „Човек није пролазни егземпляр друштва. Јединство социјалног организма *стварно коезистира* са сваком од његових индивидуалних чланова, има биће не само у њему и преко њега, но и *ради* њега. Друштвени и индивидуални живот са свих страна узајамно се прожимају” (Соловјов 1988: 65).

Да би свест о повесном току била сачувана у појединцу и друштвеној заједници као делатна, усмеравајућа енергија, сама повест не може бити схваћена као нешто спољашње, као прост хронолошки ток, него као унутрашња потреба човека.

Јасан одраз таквог разумевања историје видимо већ на први поглед: у јасно профилисаном историјском роману нигде нема хронолошког лоцирања збивања. Одсуство годишта и датума није случајно и представља део приповедачке стратегије, са вишеструким импликацијама и значењима. Кад погледамо роман као целину, видимо зашто је то важно: на тај начин аутор сугерише властито разумевање историје, у којем имплицитно саопштава да је не схвата као фактографију, као објективно догађање у времену, него као „потребу људске природе” за откривањем и досезањем „смисла, сврхе живота” (Фјодоров 1997: 7). Драгић историју види као духовни простор, као исконску жудњу човеку за утемељењем у вишем плану постојања, а не у пуком ређању дана и година. Такво, поунутрено поимање историје Николај Фјодоров зове „историјом неуких”, насупротив „историје за учене” – схваћене као низ рационализованих, хронолошки сређених факата. Прво схватање почива на живој вези очева и синова, у чувању освештаних вредности и испуњењу дуга синова наспрам очева; друго схватање не види човека у протицању времена, његову животворну повезаност са умрлима, преко које се остварује живот у димензији светог и вечног. Прво је у бити религиозно, хришћанско; друго рационалистичко, атеистичко. „Уједињавање ради васкрсавања постаје *браштоворење, душевторење, оживотворење*, док удаљавање синова од праха очева води ка стварању беживотних и бездушних друштава. Обједињавање живих, то јест синова, ради васкрсавања очева је права, истинска зрелост, док је ослобађање, еманципација, привидна самосталност синова и кћери само тобожња, лажна зрелост...” (Фјодоров 1997: 3).

Доживљај историје као живог ланца предака и потомака, у којем се чува супстанца светости живота, васкрсавање мртвих у заједници живих –

то је идејно и духовно средиште Драгићевог романа, из којег се посматра појединац, породица, народ, држава, човек уопште. Почетак двадесетог века и Велики рат Драгић види као време кад се у Црној Гори кида веза између синова и очева, кад *јосиојање као живоиворење* прераста у *шаворење у бездушној заједници* разбаштињених и обезбожених синова. То је простор у којем се нашао народ и држава, владар, војска, мајке, очеви, браћа... Тај унутрашњи рат, крах „душе и судбине”, а не рат као објективни скуп факата, открива Драгић у свом роману.

Први светски рат, посебно комитски покрет у ре-интерпретацији мон-тенегринске историографије, Драгић види као прелазак историје у разисторију (овај термин користи Добрица Ћосић у свом антиутопијском роману *Бажка*), као тачку радикалне промене колективне свести народа и распада принципа који су вековима уређивали живот у заједници из које је изникао *Горски вијенац*. Морални кодекс народа постаје властита карикатура, и у том вредносном хаосу прва страда породица. У складу са тим, компонован је и Драгићев роман, у којем се, слободније речено, склапа лирски интониран, распршен наратив о породици Башовић. У њој се јасно виде силе деструкције и разбијање „јединства синова” бачених у вртлог стварности коју не познају и која их не прима. Стари животни ред се распао, а нови није успостављен, јер реда нема тамо где не постоји ништа узвишено, што би могло да повезује и држи живе у јединству. Сваки од чланова породице Башовић, на свој начин, носи у себи трагику те пометености и симболизује различите нивое и видове губитка животних оријентира. Браћа – Крсто, Шалета, Вуксан, Грња и Кајица – још увек припадају оном животу у којем породицу држи на окупу спремност на узајамну жртву, али је у њој све оштећено и ослабљено. Том старинском реду најближи је Крсто: он се добровољно јавља за ратни поход на Скадар да би заменио смушеног и уплашеног брата Грњу, уверен да тако отклања љагу и проклетство са куће; Шалета је један међу хиљадама који одласком у Америку тражи властиту срећу и начин да помогне породицу, не остварујући ни једно ни друго; Вуксана још у колевци сустиже несрећа јер га Кајица, старији брат, несмотрено претури на огњиште, због чега он остане без руке а брат заувек занеми... Шалета обећава помоћ која никад не стиже; Грња живи у својим лажима и бенављењима о чудима које је чинио тамо, док је био у великом свету, и која ће тек учинити кад добије паре из Америке; Кајица је стална, мукла туга, печат несреће на целој породици; Вуксан – „кљаста колос, кроз кога су пропевале све минуле несреће”, „усукан дренав својак”, оличење „надгорњавања са биједом и варакања са судбином” у коротним годинама и вековима. Браћа, мада различита и гурнута на разне стране, сагледани као целина, још увек су иста кућа, „солољбеници”, иста судбина, исто разумевање живота. Све их наткриљује Јаглика, њихова мајка, оличење мучеништва и жртвовања, бриге која се подразумева и за коју нико не каже – хвала; чувар ватре у начетој кући; узвишена лепота трпљења и здравог разумевања живота, природно никлог у невољи и сичији.

Јаглика је оличење „историје за неуге”, везивања за претке. У њој је сачувано разумевање постојања као животворења, насупротив празном, спољашњем разумевању историје као рационализованог, хронолошки сређеног поретка.

Кућу разара Милутин, Крстов син, који се придружује комитској чети у Гаети и постаје њен најкрвавији члан, лупеж и злочинац без задршке. Оно што је комитски одметнички покрет у историји Црне Горе, то је Милутин, Мујо, у породици Башовић – „кукавичје пиле”, несрећа и срамота. Због тога је он фокус и покретач приповедања, болна мисао породице и самог приповедача, њеног члана. Мујо је средишњи, значењски најслојевитији лик романа, вишеструко функционалан у реалистичкој и метафоричкој равни значења. Он у себи сабира и материјализује оксиморонске противречности сугерисане насловом. Преко њега се гради и нијансира психа лупежа и разбојника потеклог из деструисаног света традиционалне племенске заједнице, откривају се жаришта оних сила које су у одређеном историјском тренутку започеле разарање породице и народа, произвеле дисконтинуитет историје. Он је слика дезоријентације једног поколења у историји Црне Горе, али и човека уопште, кад се запаше самовољом и сасече своје корене; весник историјског зла, ђаволско семе у бићу народа. Драгићева способност да комбинацијом ироније, црног хумора и гротеске оживљава ликове измештене из свог природног животног и духовног оквира, доказана у његовим ранијим радовима, овде је доведена до истинског мајсторства. Тим поступком исписане су странице антологијске вредности, са изузетном значењском и експресивном густином. Такав је, рецимо, онај пасаж у којем се слика тренутак кад Мујо убија стрица Вуксана, из пасјалука нараслог у досади, из лупешке обести; или, она страшна сцена кад се сећа како је, некад у детињству, затворио мачку у усијану рерну, и слушао њен цвилеж све док се није претворила у „црну угљенисану грудву”.

„Распад историје” у прости народ долази одозго, од владара и племенских предводника, који су вековима простом свету били оријентира у смутним временима. Из те тачке Драгић заснива грађење лика краља Николе. „Цар јунака” са Вучјег дола, како га је народ некад звао, постао је, у тим годинама, мајстор сакупљања дуката код венецијанског банкара Марпурга, излапели старац потонуо у тирански егоизам, наказна метаморфоза самог себе из ранијих година. „Есхилска судбина” мученичког народа, како је говорио Црњански, преметала се у „грошићарску” и разбојничку, заклањајући се још увек сјајем епског херојског кодекса из минулих времена. Из те несреће и тог пада никао је апсурдни покрет црногорских комита по завршетку Великог рата. Зато је баш у њему било могуће сагледати глобални раздор у бићу народа: сусрет херојске прошлости и трагикомичне садашњости, крви и воде, животворног сећања и затирућег заборав (Драгић 2009), патоса српства и монтенегринске магле.

Бранећи традиционалну, „народну” идеју историје пред деструктивном енергијом модерног нихилизма, Драгић се окреће класичној Црној Гори,

као успостављеној мери човека и човечности. Зато је у позадину свих догађаја, ликова, питања и идеја постављен – Његош. Он је присутан у говору наратора, који га често призива цитатима и криптоцитатима, али и имплицитно, као фон који свему приказаном одређује место и величину. Као горостасна планина, по којој горштак одређује своје путеве – ове земаљске, на којима се рве са гладним годинама, и оне небеске, уз које га узноси заветни патос слободе. Његош је у роман уграђен као универзална мера достојанства човека и народа, лепота и бол, опомена и нада, доказ пада и непресушна потенција људске душе која у себи сабира снагу мученичких векова. Његош је постојање Црне Горе и Црногораца у чистоти висинског ваздуха и косовске етике, насупрот Црној Гори која се „клања туђинству” и одриче од саме себе. Његош је оличење живота који се отима из приземности и плићака, жива заједница човека, Бога и предака; нова Црна Гора је кукавичје јаје, у којој је погинуло све чисто и узвишено – истина, слобода, душа, Бог.

Пут којим иде расрбљена, од Његоша одметнута Црна Гора, препознајемо у једној од последњих сцена романа, смешној и страшној, кад потера улази у кућу где су се доскора крили побијени одметници и тамо, у „једној пањегу”, налази *Светио њисмо* на латиници: „Шта ће им лацманска Библија, кумим те Богом?”, питао се Лубурић, врхом шипке подижући корицу насловљену латиницом, у изближељом златотиску, изнад којег је био уочљив латински крст... Дигнувши први лист испод корице, видио је да је унутра по мјери одрезан ивер сланине, умотан листом талијанских новина *Tribuna illustrata*, на коме је била слика комита млађих четири године, а испод слике и легенда: *Liberatori Montenegrini in Gaieta*. Та „лацманска библија”, у којој је сакривен „ивер сланине”, јесте трагично-хуморна слика куће у којој је нађена, чељади која у њој живе, комита који у њој налазе гостопримство и Црне Горе – Монтенегра, која се ту зачала. Као и света у који се запутила, где је сланина заменила речи о Христовим чудима, а стомак прогутало душу.

Отпор „распаду историје” присутан је и у равни језика. Драгићев језик обједињује прошло и садашње, појединца и заједницу, човека и природу, што је пандан схватању „историје за неке”, као интегративног духовног простора у којем се одвија вечни дијалог живих и мртвих. Драгић је писац чија поетика почива на „поверењу у језик” – у његове изражајне моћи и унутрашњу лепоту. Језик је жива ризница у којој се чувају слике трајања једне заједнице: навике, светиње, заблуде, етичке норме – душа народа. У том етру настају и чувају се подвизи, завети, налози предака и захтеви свакодневнице. Певају се песме и склапају приче. Кад се ослободе сви потенцијали језика, онда он, сам по себи, „потказује живот” и унутрашњи свет оног кроз кога пролази. Такав однос према језику налазимо и у ранијим Драгићевим делима, а у роману *Кукавичја њилаг* видимо његову највишу уметничку реализацију. У структури романа оживљени лексички слојеви представљају, на плану форме, важно средство у реализацији основне пишчеве замисли: да завичај о којем пише представи као јединство људи, природе, догађаја, историје –

сливених у његовом доживљају и сећању. Тако је језик надрастао функцију пуког саопштавања и постао духовни простор повезивања дезинтегрисане стварности, различитих времена, расутих породица, располућеног бића и историје Црне Горе.

Имплицитна концепција историје романа *Кукавичја пилад* не одређује само разумевање националних питања – она има и општије, општељудско значење. Роман доводи у питање једну савремену цивилизацијску и културолошку тенденцију, у којој се свако везивање за прошло доживљава као мрачњаштво и митоманство. Везујући се за класично – народско и заветно – разумевање историје, Драгићев роман показује неутемељеност и тривијалност савремених тежњи да се човек, у име своје ситне, индивидуалне слободе, одваја од вредности које му у наслеђе остављају његови преци. Такав пут води у осиромашење и унижавање човека, макар га звали и путем неприкосновене слободе личности.

Човек се, наиме, никада не може ослободити обавезе – да буде човек.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Драгић (2016): Лабуд Драгић, *Кукавичја пилад*, Београд: Српска књижевна задруга.

Драгић (2009): Лабуд Драгић, *Крв и вода*, Подгорица: Књижевна заједница Српског народног вијећа.

Фјодоров (1977): Николај Фјодоров, *Туја за Консијанишинојољем*, Београд: Логос.

Соловјов (1988): Владимир Соловјов, *Смисао љубави*, Београд: Сфаирос.

Duško N. Babić
Philology High School
Belgrade

“DEGRADATION OF HISTORY” IN THE NOVEL *KUKAVIČJA PILAD*

Summary: The novel *Kukavičja pilad* describes historical events in Montenegro – especially the guerrilla movement – revealing changes in the collective consciousness of the people, separated from their traditional values. History ceased to be a solemn vow, the link between the living and the dead; instead of a stable system of values, people live in a vague modernistic nihilism, where everything is being destroyed – family, nation, identity. Dragić’s novel represents a silent regret about the tribal community way of life which became a victim of the “degradation of history”.

Key words: history, individual, society, fathers, sons, family, degradation, Montenegro, guerrilla movement.